

The Academy of Management and Administration in Opole

**MODERN TECHNOLOGIES
OF SOCIETY DEVELOPMENT**

Collective Scientific Monograph

Edited by Marian Duczmal

Tetyana Nestorenko

Opole 2019

20. Housing policy reforming in the context of region socio-economic security providing

Реформування житлової політики в контексті забезпечення соціально-економічної безпеки регіону

Забезпечення соціально-економічної безпеки регіону є найважливішою функцією регіону, залишаючись при цьому складовою національної безпеки держави, яка передбачає захищеність життєво важливих інтересів суспільства й держави від внутрішніх та зовнішніх загроз. Життєво важливими інтересами при цьому виступає сукупність потреб, задоволення яких сприяє розвитку особистості, суспільства і держави, у тому числі забезпечення населення житлом та створення безпечних умов проживання.

Трансформаційні процеси в економічній, політичній і соціальній сферах нашої держави не лише відкривають нові можливості, але й можуть виступати загрозами, аналіз та своєчасне виявлення яких є основою механізму забезпечення соціально-економічної безпеки регіону.

Аналіз тенденцій даних вибіркового опитування домогосподарств населення України щодо самооцінки рівня своєї матеріальної забезпеченості та достатності доходів для задоволення основних потреб виявив незадоволеність більшої частини громадян. Серед 14985,6 тис. опитаних лише 7,8% оцінили свій фінансовий і матеріальний стан як достатній; 38,1% респондентів постійно відмовляли у найнеобхіднішому, крім харчування; 4,5% не вдавалося забезпечити навіть достатнє харчування. Про спрямування коштів на поліпшення житлових умов у разі збільшення доходів зазначили 43,2% [1]. Таким чином, основними загрозами, що підтвердили і моніторингові дослідження, є: низький рівень життя та соціальної захищеності широких верств населення; різке розшарування суспільства; погіршення демографічної ситуації; наявність громадян працездатного віку, не зайнятих суспільно корисною діяльністю; суспільно-політичне протистояння окремих соціальних

верств населення й регіонів України; погіршення рівня здоров'я населення; тенденції моральної та духовної деградації в суспільстві; неконтрольовані міграційні процеси в країні [2].

Забезпечення населення житлом і створення безпечних умов проживання потребує реформування житлової політики в процесі еволюції соціально-економічної системи. Захист суспільства від соціально-економічних ризиків ґрунтується на пізнанні законів суспільного розвитку, виявленні чинників взаємодії соціальних та економічних процесів. Взаємодія економічної й соціальної сфер проявляється у відтворювальному аспекті їх зв'язку. Так, розвиток економіки сприяє поліпшенню рівня життя населення шляхом доступності послуг у різних сферах, у тому числі зі створенням умов для покращення рівня життя населення. Зі свого боку поліпшення добробуту населення, збільшення питомої ваги середнього класу впливають на економічний розвиток, зростання платоспроможного попиту, збільшення національного багатства.

У рамках виконання науково-дослідницької роботи кафедри фінансів і банківської справи Полтавського національного технічного університету імені Юрія Кондратюка (Україна) «Методологічні засади забезпечення соціально-економічної безпеки регіону» (Project ID: 0118U001096) нами виявлено залежність економічних і соціальних сфер у процесі формування житлової політики. Доведено необхідність урахування трансформаційних змін у соціально-економічному розвитку країни з метою підвищення добробуту її громадян, у тому числі шляхом реформування житлової політики. Здійснене моделювання впливу житлової політики на соціально-економічну безпеку регіону дозволило встановити її зв'язок із деякими основними соціально-економічними показниками регіонального розвитку та визначити кореляційні зв'язки між одержаною інтегральною оцінкою житлової політики регіону й показниками, основними з яких є: доходи населення; витрати населення на придбання товарів і послуг; децильний коефіцієнт диференціації грошових доходів населення; частка населення із середньодушовими еквівалентними

доходами на місяць, нижчими від законодавчо встановленого прожиткового мінімуму; співвідношення грошових доходів найбільш та найменш забезпечених 10% населення; кількість захворювань [3].

Таким чином, слід констатувати необхідність реформування житлової політики в умовах забезпечення соціально-економічної безпеки. Житлова політика здійснюється у трьох напрямках: будівництва, реконструкції та модернізації житлового фонду. Поява нових загроз, навіть в інших сферах діяльності, безпосередньо впливає на житлову політику і призводить до погіршення стану соціально-економічної безпеки регіону. Здійснений аналіз характерних показників житлової політики виявив погіршення значень більшої частини у результаті таких дій. Так, протягом останніх двох десятиліть в Україні актуальним залишається вирішення житлових питань. Держава незначно впливає на процес формування пропозиції та попиту на житлову нерухомість, у результаті чого процес ціноутворення має стихійний характер; обсяги державних вкладень у житлове будівництво є незначними, менше 1%; темпи введення в експлуатацію житлових будівель недостатні. В умовах низької платоспроможності основної маси населення переважна більшість сімей, які (відповідно до законодавства або фактично) потребують поліпшення житлових умов, не має можливості поліпшити свої житлові умови внаслідок існування значного розриву між рівнем цін на житлову нерухомість, котру пропонують приватні компанії, та рівнем купівельної спроможності. Це підтверджує необхідність розвитку житлового будівництва, як одного із напрямів житлової політики.

Разом з тим, на фоні високого рівня енергоспоживання за умови дефіциту власних енергоресурсів в Україні виникають загрози енергетичній безпеці держави, що і визначає необхідність використання такого потужного резерву, як енергоефективність та енергозбереження, у тому числі при формуванні житлової політики. З урахуванням того, що після металургійної, машинобудівної, хімічної й нафтохімічної промисловості (62%) найбільш енергоємною в Україні є житлово-комунальна сфера (31%), актуальним

залишається визначення напрямів підвищення енергоефективності й енергозбереження у процесі формування та реалізації житлової політики на державному й регіональному рівнях. Без здійснення жорсткої політики енергоефективності та енергозбереження, лише обмежуючи споживання газу, Україна не зможе досягти суттєвого зниження енергоємності економіки держави.

Аналіз наукових праць В. Гнатюка, В. Бараннік, В. Бригілевича, І. Корінько, В. Онищенко, В. Маляренка, О. Рудого, О. Сухай, Т. Сердюка, В. Скриль, М. Топузова, К. Чечуліної, В. Чевганової та інших дозволяє зробити висновок про необхідність реформування житлової політики у напрямі модернізації, санації та реконструкції житлового фонду України як одного з найбільших споживачів паливно-енергетичних ресурсів; щодо спрямування діяльності всіх гілок влади на створення механізмів економічної зацікавленості підприємств-виробників, постачальників і споживачів, включаючи й мешканців житлових будинків, у впровадженні енергозберігаючих технологій та обладнання в житловому фонді та констатувати позитивний вплив заходів з енергозбереження, розуміння і підтримки їх громадянами країни, вплив енергозалежності країни й економічного стану держави [4-9].

Погіршення стану житлового фонду та якості житлово-комунальних послуг призводить до загострення соціальних ризиків і погіршення стану соціальної безпеки населення регіону. За таких умов визначення організаційно-економічних засад термомодернізації житлового фонду як одного з напрямів житлової політики є актуальним і своєчасним. Процес термомодернізації житлового фонду потребує в першу чергу аналізу чинного законодавства у цьому напрямі та його вдосконалення з урахуванням досвіду організації й проведення санації житлового фонду в провідних країнах світу. Вважаємо за доцільне розроблення дорожньої карти, яка б містила етапи здійснення термомодернізації житлових будівель, правові та організаційні аспекти, інституційне та фінансове забезпечення. В умовах децентралізації важливим етапом складання стратегії розвитку енергетичного господарства регіонів

України є проведення інвентаризації існуючого житлового фонду й оцінювання його стану з точки зору енергоефективності та енергозбереження.

Інвентаризація стану житлового фонду Полтавської області встановила, що найбільшу питому вагу в структурі житлового фонду області за роками побудови становить житловий фонд, уведений в експлуатацію у 1946-1960 роках (25,7%). Наступним за розміром є житловий фонд, збудований у 1961-1970 роках. Правомірно зауважити також і про наявність житлового фонду, зведеного до 1919 року, частка якого складає біля 4 відсотків. Із 36327 тис. м² загальної площі житла у Полтавській області на початок 2016 року загальна площа житлових приміщень у розмірі 170,4 тис. м² знаходилася у ветхому стані (Рис. 1). Ці дані підтверджують необхідність першочерговості заходів термомодернізації [9].

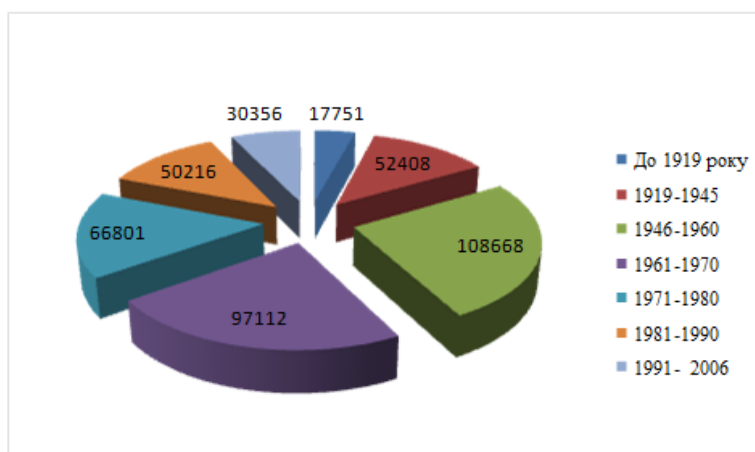

Рис. 1. Структура житлового фонду Полтавського регіону за роками будівництва

У зв'язку із цим, з метою термомодернізації правомірно враховувати не лише роки зведення, а й клас будинку відповідно до Єдиного класифікатора житлових будинків залежно від якості житла та наявного інженерного обладнання. Розподіл житлових будинків у Полтавській області за класами на початок 2016 р. був таким: будівлі 1-го класу – 0,6%, 2-го класу – 2,7%; 3-го класу – 6,5%; 4-го класу – 24,7%; 5-го класу – 32,9%; 6-го класу – 32,6%. Наступним є проведення енергоаудиту як одного з етапів термомодернізації, що передбачає огляд і перевірку об'єкта спеціальними професійними приладами; збір, вивчення технічної документації по об'єкту; підготовку звіту відповідно до

вимог національного стандарту України з енергетичного аудиту й енергетичного менеджменту.

Одним із чинників, що стримують процес термомодернізації житлового фонду, є низька платоспроможність населення, зумовлена невисокими розмірами заробітними плат, середня номінальна заробітна плата штатного працівника підприємств, установ та організацій у грудні 2018 р. становила 10573 грн; несвоєчасністю їх виплат, загальна сума заборгованості з виплати заробітної плати на 1 січня 2019 р. становила 2645,1 млн грн, або 93,8%, порівняно з 1 грудня 2018 р. [10]. Ураховуючи, що частка витрат на продовольчі товари в споживчих грошових витратах домогосподарств становить більше 50 відсотків, цілком зрозумілим є неможливість вчасно й у повному обсязі сплачувати за комунальні послуги. І як наслідок, за даними державної служби статистики України, на кінець 2018 року населенням країни сплачено за житлово-комунальні послуги 10,7 млрд грн (58,3% нарахованих за цей період сум), за постачання електричної енергії – 3,2 млрд. грн. (120,5% з урахуванням боргу попередніх років). На кінець грудня 2018 р. заборгованість населення зі сплати за постачання природного газу становила 26,4 млрд грн, за централізоване опалення та постачання гарячої води – 16,7 млрд грн, за утримання будинків і споруд та прибудинкових територій – 4,0 млрд грн, за централізоване постачання холодної води й водовідведення – 3,1 млрд грн, за вивезення побутових відходів – 0,6 млрд грн, за постачання електричної енергії – 4,8 млрд. грн. При цьому середні нарахування за житлово-комунальні послуги з урахуванням електроенергії (з розрахунку 150 кВт·год.) на одного власника особового рахунку в грудні 2018 р. становили 2292,8 грн. [11].

Захист з боку держави за рахунок такого інструменту, як субсидії, котрі напряму залежать від рівня доходів громадян, не є ефективним розв'язанням проблеми, оскільки вони перераховуються підприємствам, які надають громадянам послуги, за котрі потім отримують від держави компенсацію в тому чи іншому вигляді. У Державному бюджеті України на 2019 рік передбачене виділення 58 млрд. грн. на субсидії, а також їхня монетизація [12].

Таким чином, основними чинниками необхідності реформування житлової політики у напрямі термомодернізації житлового фонду є: збільшення розмірів тарифів за комунальні послуги, низькі розміри заробітних плат населення та несвоєчасність їх виплат, зростання кількості населення, що має заборгованість за сплату комунальних послуг і звернулося за субсидіями. Серед технічних проблем правомірно виділити: надмірні втрати теплоти у зв'язку з низькою ефективністю теплоізоляції зовнішніх конструкцій та трубопроводів, завищений дійсний повітрообмін у приміщеннях, втрати експлуатаційного й організаційного характеру, перегрів приміщень у перехідний період року.

Основною причиною стримування цього процесу є недостатній рівень фінансових ресурсів як на рівні держави, так і в населення регіону, що підтвердили соціологічні опитування респондентів Полтавського регіону щодо обізнаності, мотивації й можливості особистої відповідальності за свій майбутній добробут. Аналіз та узагальнення результатів соціологічного опитування дозволили зробити висновки щодо поінформованості більшої частини опитаних, які впроваджують певні практики енергозбереження у своїх житлових будинках; залежності між обізнаністю й можливістю і бажанням упроваджувати заходи енергоефективності; причин пасивності мешканців багатоквартирних будинків у питанні впровадження заходів з термомодернізації та низького рівня використання ними програм з енергоефективності порівняно з домогосподарствами. Одночасно виявлено низьку поінформованість населення, а отже, і його неготовність інвестувати в енергозбереження [13].

Основою успішної реалізації енергозберігаючої житлової політики є формування джерел фінансування енергозберігаючих заходів. Важливу роль у цьому процесі відіграє узгоджена програма дій держави, регіонів, населення. З метою підвищення ефективності використання паливно-енергетичних ресурсів і посилення конкурентоспроможності національної економіки в Україні починаючи з жовтня 2014 року для населення та ОСББ діє розроблена Держенергоефективності та запроваджена Урядова програма «теплих кредитів». Програмою передбачено відшкодування з держбюджету в таких розмірах:

– 20% суми кредиту (але не більше 12 тис. грн) на придбання негазових/неелектричних котлів для фізичних осіб;

– 35% суми кредиту (але не більше 14 тис. грн) на придбання енергоефективного обладнання / матеріалів для фізичних осіб – власників приватних будинків;

– 40% суми кредиту (але не більше 14 тис. грн. у розрахунку на одну квартиру) для ОСББ/ЖБК як юридичних осіб на загальнобудинкові заходи.

Якщо позичальником є фізична особа, яка отримує субсидію на оплату житлово-комунальних послуг, то розмір відшкодування становитиме 35% як за напрямом придбання котлів, так і для інших енергоефективних заходів, але не більше 12 000 грн. [14]. У разі наявності у складі ОСББ родини – отримувача субсидії таке ОСББ одержує відшкодування у середньозваженому розмірі між 40 і 70% залежно від кількості квартир-субсидіантів. Уповноваженими на видачу «теплих кредитів» у рамках програми є чотири державні банки: ПриватБанк, Ощадбанк, Укргазбанк та Укрексімбанк. У Державному бюджеті України на 2019 рік передбачено 400 млн грн на фінансування програми «теплих кредитів» у цьому році. Отже, завдяки такій програмі за чотири роки понад 500 тис. українських родин упровадили необхідні енергоефективні заходи; заощадили у середньому 20-50% на оплаті рахунків за комунальні послуги; поліпшили умови свого проживання. За період дії програма сприяла інвестуванню близько 7 млрд. грн. в економіку країни, при цьому обсяг відшкодування з держбюджету склав більше 2,3 млрд. грн. [10]. Цікавим є те, що майже половина респондентів – мешканців багатоповерхових будинків (40,5%) під час соціологічного опитування не визначилася з можливістю брати участь у кредитуванні заходів з енергоефективності. Серед мешканців будинків, де створено ОСББ, лише 20% погоджується на спільне кредитування термомодернізації.

Таким чином, реформування житлової політики у напрямі модернізації житлового фонду в контексті забезпечення соціально-економічної безпеки потребує впровадження заходів енергоефективності й енергозбереження та

злагодженої співпраці всіх зацікавлених сторін: держави, органів місцевого самоврядування, бізнесу та насамперед громадянського суспільства. Підвищення обізнаності щодо заходів енергоефективності житлового фонду шляхом активізації суспільства, формування його енергоефективної свідомості потребує розроблення стратегії, яка б чітко визначала цілі, методи, шляхи та механізм поширення знань стосовно енергоефективності й енергозбереження серед громадян та інституцій країни. Саме тому в оновленій редакції Енергетичної стратегії України на період до 2030 р. одним із пріоритетних напрямів визначено формування енергоефективного суспільства, функціональне завдання якого передбачає енергозаощадження й енергоефективність поряд із формуванням енергоефективної свідомості у громадян нашої держави. Важливим при цьому є оцінювання наявних переваг і недоліків інформаційних можливостей для цих цілей.

Особливістю Стратегії повинна стати спрямованість на регіони України з їх специфічними потребами та проблемами. Головним принциповим підходом є вибір і концентрація зусиль на найбільш реалістичних та практичних заходах, які дозволяють досягти найкращих результатів за умов об'єктивної обмеженості ресурсів. У зв'язку із цим необхідно підвищувати свідомість громадян і розв'язувати проблему недостатньої інформованості споживачів енергоресурсів щодо переваг ощадливого використання енергоносіїв, наявності механізмів стимулювання їхньої зацікавленості в енергозбереженні та загальних переваг. Мають бути запропоновані різні механізми поширення інформації про переваги. На нашу думку, заходи повинні передбачати інформованість населення протягом усього життя, формування енергоефективної свідомості повинно здійснюватися з дитячого садочка, школи. Підвищення обізнаності з енергоефективних питань – це шлях активізації суспільства, донесення інформації про цілі, важливість та наслідки охорони довкілля й енергозбереження.

Важливою є необхідність діалогу органів влади, фахівців, представників громадськості для визначення проблем, з'ясування їх гостроти. На наступному

етапі потрібно окремо виділити ті проблеми, що можуть бути розв'язані на індивідуальному рівні, завдяки підняттю рівня обізнаності населення, поширенню знань щодо способів впливу на індивідуальному рівні, які здатні вплинути на загальне становище. Тематика заходів з формування енергоефективного суспільства має відповідати потребам громади в специфічному виді знань. Такі заходи спрямовані на соціально активні верстви населення, а також на професіоналів фінансового та житлового секторів.

Доцільним може бути створення центрів з енергоефективності й енергозбереження у містах регіону з метою підвищення обізнаності населення з питань енергозбереження за рахунок проведення інформаційних кампаній, підготовки та підвищення кваліфікації фахівців у сфері енергозбереження підприємств, організацій, установ будь-якої форми власності на всіх рівнях виробництва: від рядових співробітників до керівників підприємств. Важливим залишається питання залучення й використання коштів міжнародних і вітчизняних фінансових компаній для реалізації проектів з енергозбереження, що потребує організації та подачі грантів за цим напрямом діяльності. .

Таким чином, реформування житлової політики в сучасних умовах повинне здійснюватися на основі оновленої концепції житлової політики, яка б відповідала соціально-економічним змінам у державі й потребам її громадян. Основними принципами реформування житлової політики у напрямі модернізації житлового фонду є: створення державою економічних і правових умов зацікавленості в енергозбереженні юридичних та фізичних осіб; пріоритетність вимог енергозбереження при здійсненні будівництва й утримання житла; створення енергозберігаючої структури матеріального виробництва будівельних матеріалів та конструкцій; популяризація економічних, екологічних і соціальних переваг енергозбереження, підвищення громадського освітнього рівня у цій сфері.

Література:

1. Самооцінка домогосподарствами України рівня своїх доходів (за даними вибіркового опитування домогосподарств у січні 2018 року). Статистичний збірник. Державна служба

- статистики України, 2018 рік. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/2018/zb/06/zb_sdurd2017pdf.pdf.
2. Онищенко В. О. Соціальна безпека регіону: теоретичні та прикладні аспекти: монографія / В. О. Онищенко, Т. М. Завора, О. В. Чепурний. – Полтава: ПолтНТУ, 2015. – 275 с.
 3. Onyshchenko V. Region Housing Policies in Terms of Its Social and Economic Security / V. Onyshchenko, A. Kozachenko, T. Zavora // International Journal of Engineering & Technology (UAE). Vol 7, No 3.2 (2018). – pp. 12-18, DOI: 10.14419/ijet.v7i3.2.14368, available online: <https://www.sciencepubco.com/index.php/ijet/issue/view/345>.
 4. Термомодернізація житлового фонду: організаційний, юридичний, соціальний, фінансовий і технічний аспекти: практ. посіб. – 3-є вид., актуалізоване / за заг. ред. В. Бригілевича. – Львів, 2016. – 186 с.
 5. Бараннік В. О. Ефективність енергоспоживання в державі як індикатор конкурентоспроможності. Міждержавні співставлення [Електронний ресурс] / В. О. Бараннік // Економічний вісник НТУУ «КПІ». – Режим доступу: http://economy.kpi.u_7.pdf.
 6. Корінько І. В. Енергозбереження та енергоефективність: [монографія] / І. В. Корінько, Ю. О. Панасенко, М. О. Рудий.; Харк. нац. ун-т міськ. госп-ва ім. О. М. Бекетова. – Х.: ХНУМГ ім. О. М. Бекетова, 2015. – 163 с.
 7. Сухай О. Є. Аналіз фінансового забезпечення програми енергоефективності житлово-комунального господарства / О. Є. Сухай, О. Є. Кіндзюр // Економічний аналіз: зб. наук. пр. / Тернопільський національний економічний університет. – Тернопіль: ВПЦ ТНЕУ «Економічна думка», 2015. – Т. 22. – № 1. – С. 60-66.
 8. Skryl V. V. Strategic directions of the ESCO market development in Ukraine and the EU / V. V. Skryl, K. V. Chichulina // Association agreement: from partnership to cooperation (collective monograph); edited by Maryna Dei, Olha Rudenko. – Hamilton, Ontario: Accent Graphics Communications & Publishing, 2018, pp. 178-181.
 9. Завора Т. М. Концептуальні основи формування житлової політики на засадах енергоефективності та енергозбереження / Т. М. Завора, Л. А. Свистун, Ю. С. Худолій // Енергоефективність економіки: проблеми сьогодення та майбутнього: кол. монографія / за заг. ред. В. Я. Чевганової. – Полтава: ПолтНТУ, 2017. – С. 46-52.
 10. Державна служба статистики України. Експрес-випуск. Заробітна плата. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>.
 11. Заборгованість населення з оплати ЖКП за 2018 рік зросла на 23 млрд грн. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.rbc.ua/ukr/news/zadolzhennost-naseleniya-oplate-zhku-2018-1549009531.html>.
 12. Скільки на субсидії передбачено в Бюджеті-2019. Пояснення Маркарової [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://espresso.tv/news/2018/11/23/skilky_na_subsydiy_i_peredbacheno_v_byudzheti_2019_poyasnennya_markarovoyi.
 13. Onyshchenko V. O. The sociological measuring in the implementation of measures of energy efficiency and energy conservation housing facilities / V. O. Onyshchenko, T. M. Zavora, O. M. Filonych // Naukovyi Visnyk NHU, 2018, № 6, pp. 131-138.
 14. Державна підтримка енергозбереження. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://saee.gov.ua/uk/consumers/derzh-pidtrymka-energozabespechenya>.

21. Principles of preventive work of teachers with families who were in difficult living conditions

Принципи превентивної роботи вчителів із сім'ями, які опинилися в складних життєвих обставинах

Соціально-економічний та інформаційно-технологічний розвиток України в останні десятиліття актуалізував новітні потреби суспільства в розгортанні соціальної підтримки населення та пошуках механізмів впливу на якісний бік цих процесів. Професія фахівця соціальної роботи відноситься до соціономічних професій, де комунікація супроводжує всю професійну діяльність. Як наслідок, виникає необхідність особливої уваги до формування професійно-комунікативної компетентності майбутніх соціальних працівників.

В останні роки здійснено низку спроб визначити і науково обґрунтувати принципи організації профілактики правопорушень неповнолітніх (Ф. Махов, А. Островський, М. Фіцула, Ю. Янченко та інші). Але праці цих та інших науковців стосувались загальних питань і проблем превентивного виховання. Що ж до обґрунтування принципів превентивної роботи в нашому варіанті, то вони достатньо ще не вивчені та знаходяться в стадії наукових розробок. Тому ми зробили певною мірою позитивний крок до скорішого вирішення цієї вельми актуальної проблеми превентивного виховання з урахуванням гуманістичної суті педагогічної профілактики засобами превентивної педагогіки.

Розробляючи принципи, ми спирались на ту систему загальних принципів виховання, яка вже склалась у вітчизняній педагогіці і яка є основоположною й для системи профілактично-виховної роботи в цілому. Але, оскільки ця система і саме сімейне виховання мають свої закономірності та специфіку, то ці загальні принципи доповнюються низкою специфічних. Тому в процесі розкриття сутності пропонованих нами принципів визначені положення, які